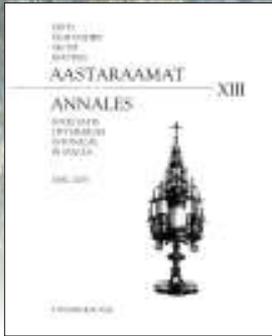

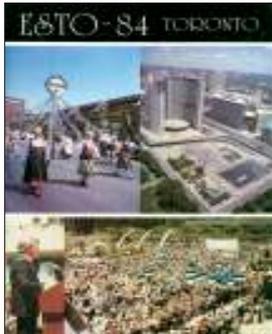
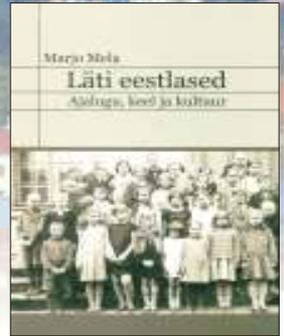
Väliseestlased ja nende eesti keel

Väliseesti keelevariandid – kujunemine idas ja läänes

Eesti naaberladele, Peipsi taha Venemaale või Soome pagunud eestlastest on teateid 14.-15. sajandist, eesti asustusest 16.-17. sajandist. Ulatuslikum väljaränne toimus alates 19. sajandi keskpaigast. 20. saj alguskümnenditel oli eestlaste peamine väljarännu siht Põhja-Ameerika (USA ja Kanada), ka Soome, Lõuna-Ameerika ja Austraalia. Suurima, poliitilise emigratsioonilaine tõi kaasa Teine maailmasõda. 1939-44 põgenes Nõukogude võimu eest Saksamaale ja Rootsi vähemalt 70 000 eestlast. Suuremad väliseesti kogukonnad tekkisid Inglismaal, Austraalias, Kanadas ja USA-s. Uusima rühma moodustavad pärast Euroopa Liiduga ühinemist lahkunud.

Täniini on püsinud eesti kogukonnad Venemaal, Rootsis, Inglismaal, Kanadas, USA-s jm. Kõige arvukam eestlaskond elab Venemaal, kus eesti külasid on Peipsi järvest Jaapani mereni. Vanemais küldes on eesti keel ulatunud 5.-6. sugupõlve ja kujunenud siberieesti ühiskeel, millel Eestis täpset vastet ei ole. Nooremis küldes kõnelevad kunagist lähtemurret ka 2. ja 3. generatsioon.

Välismaal elavate eestlaste arv

Venemaa	46 390 (1989)	28 113 (2002)	Soome	10 340 (1998)	17 599 (2006)
USA	26 762 (1990)		Ukraina	4 208 (1989)	2 868 (2001)
Rootsi	26 438 (1997)		Läti		2 677 (2000)
Kanada	20 530 (1986)		jne		
			KOKKU		125 000 (2000)

Väliseesti keele uurimine

Väliseesti keele uurimise ja kogumisega alustati 1950.-60. aastail. Kokkuvõteten hakati jõudma 1970.-80. aastail, kui Aarand Roos koostas teose Türgi eestlastest (1975), Raimo Raag kaitses väitekirja Rootsi eestlaste sõnavarast (1982) ning Jüri Viikberg eesti keelesaartest Siberis (1989).

Eesti omariikluse taastamise järel on elavnenud huvi väliseestlaste vastu läänes ja idas. Rootsi eestlaste keelematerjali on salvestanud ja uurinud Raimo ja Virve Raag, Birute Klaas, Aino Laagus ja Mari Allik, Taani eestlaste keelega on tegeelnud Maarika Teral, Soome eestlaste keelega Kristiina Praakli ja Sirje Hassinen. Ulatuslik aineestik on kogutud 1990. aastaist Venemaa eestlastelt (Anu Korb jt).

Seni on enim uuritud Rootsi, Siberi ja Kaukaasia eestlaste keelt, keskendudes klassikalistele lingvistikaaladele (sõnalaenu, grammatiline ja leksikaalne interferents). Teine teema on vanade kohamurrete ja kirjakeele saatus uues keskkonnas. Muud suunad on koondunud kakskeelsuse ja sellega seotud nähtuste temaatika ümber (kakskeelne laps, koodivahetus, keelesurm jms). Uurimustes on käsitletud nii suulist kui ka kirjalikku materjali. Viimatistest projektidest on olulisim "Estonian Language in Sweden" (2003-2007, D. Krull, L. Keevallik, R. ja V. Raag), mis kirjeldab Rootsis kõneldava keele foneetilisi, sõnavaralisi, morfoloogilisi ja pragmaatilisi arenguid (<http://www.finugr.uu.se/estisveng.html>).

1996. a loodud Tartu Ülikooli Välis-Eesti Uuringute Keskus (VEUK) on korraldanud 3 väliseestlusele keskendunud konverentsi (1997, 2006, 2008).

21. saj on diakroonilise meetodi kõrval oluliseks muutunud sünkrooniline, asunduste asemel uuritakse pigem (haja)kogukondi ja põlvkondade asemel lühemaid eluperioode. Keelekirjeldustele tuginevatel interferentsiuuringuil on liigutud keelekorpostel põhinevatele koodivahetuse uuringutele.

Väliseesti keele kogud Eestis

Alates 1956. a on lindistatud keelenäiteid väljaspool Eestit: säilinud eesti asundustest Venemaal (sh Siberis ja Kaug-Idas) ja Kaukaasias, USA, Kanada, Rootsi, Inglismaa, Saksamaa ja Soome eestlasti. Üha enam pannakse rõhku materjali digiteerimisele. 2008. a suurprojektid olid Eesti Rahvaluule Arhiivi "Venemaa eestlaste pärimusmaterjali kogumine ja kogutu kättesaadavaks tegemine" ning Eesti Keele Instituudi "Väliseesti keelematerjali digitaliseerimine, litereerimine ja keelenäidete väljapanek Interneti".

Väliseesti keele lindikogud (01.01.2008)

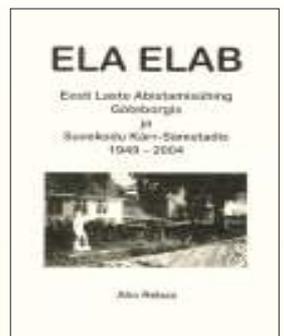
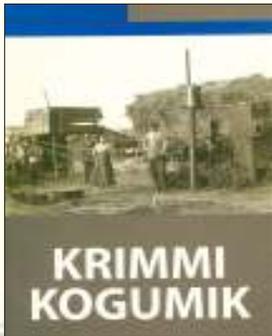
Eesti Rahvaluule Arhiiv (1971-)	500 t	Eesti Keele Instituut (1956-)	300 t
Eesti Rahva Muuseum (1999-)	270 t	Tartu Ülikool (1996-)	70 t
		KOKKU	1 140 tundi

Keeleainese päritolu

ERA (500 t):	Siber + muu Venemaa	EKI (300 t):	Abhaasia, Siber, USA, Kanada
ERM (270 t):	Rootsi, USA, Inglismaa, Saksamaa	TÜ (70 t):	Rootsi, Taani, Soome

Eesti keele õpe välismaal

Välismaal õpetatakse lastele eesti keelt 11 riigis 23 kohas – koolis, pühapäevakoolis, kursustel. 16 riigis õpetatakse eesti keelt 34 kõrgkoolis. Eesti keele süvaõppega on Petseri II keskkool (Vene Föderatsioon), suure eesti keele tundide arvuga üldhariduskoolid on Riia eesti kool, Stockholmi eesti kool, Helsingi Roihuvuori kool, Salme ja Sulevi koolid Abhaasias, Aleksandrovka keskkool Krimmis ja Ülem-Suetuki põhikool Ida-Siberis. Eesti täiendus- ja pühapäevakoole on Taanis, USA-s, Kanadas ja Austraalias. Riigi toel toimub Soomes ja Rootsis eesti keele eraõpe, kui selliseid lapsi on piirkonnas üle nelja. Eesti seltsi kursustel õpetatakse lastele eesti keelt Leedus ja Venemaal (Moskva, Peterburi, Krasnojarsk, Tšerepovets).

Kirjandus

Eestlased Austraalias I. Toim Öie Haas, Voldemar Siska. Adelaide: Austraalia Eesti Seltside Liit, 1988.
Eestlased Kanadas I-III. Ajalooline koguteos. Toronto, 1975, 1985, 1997.
Kangro, Bernard. Eesti Rootsis. Ülevaade sõnas ja pildis. Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1976.

Kulu, Hill. Eestlased maailmas. Ülevaade arvukusest ja paiknemisest. Tartu: Tartu Ülikool, 1992.
Mela, Marjo. Läti eestlased: ajalugu, keel ja kultuur. Tlk Mari Vaba. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2007.
Pennar, Jaan; Parming, Tõnu; Rebane, P. Peter. The Estonians in America 1627-1975. New York, 1975.
Raag, Raimo. Eestlane väljaspool Eestit. Ajalooline ülevaade. Tartu: Tartu Ülikool, 1999.
Viikberg, Jüri. Eesti külad Venemaal: keel ja identiteet. – *Eestlane olla...* Toim Hill Kulu, Katrin Meerits, Tiit Tammaru. Tartu, lk 28-52.
Väliseestlaste keelest. Toim Liina Lindström. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 9. Tartu, 1998.

Vaatmiku on teinud Eesti Kirjandusmuuseum, Haridus- ja Teadusministeerium, Emakeele Selts. Tekst: Jüri Viikberg. Vormistus: Margus Nõmm, TÜ multimeedialtalis 2008.